

MONEDA I SOBIRANIA: MÉS D'UN MIL·LENNI?

Encara no era Catalunya.

Resulta, però, difícil deixar d'evocar que quatre segles abans de Crist les ciutats gregues de l'Empordà, Roses i Empúries varen emetre les primeres monedes de la península. La nostra atenció es complau en la contemplació de les belles dracmes d'argent dins aquell art grec mai superat.

Al terror català hi foren riques les amonedacions ibèriques, romanes, visigodes i àrabs, però la nostra línia de partença es situa en la intervenció dels reis francs a finals del segle VIII. Si als darrers anys del rei Pipí (752-768) ja el Rosselló passava a integrar-se als dominis francs, el 785 ho feia Girona i el 801 Barcelona, ambdues ciutats en temps de Carlemany (768-814). No era pròpiament una conquesta sinó un acord entre els naturals i els francs per canviar la sobirania andalusina per la carolíngia. Això no vol dir que aquesta voluntat fos unànime ni que no trobés els seus entrebancs.

Amb la conquesta de Barcelona, el 801, els carolingis assoleixen la cota més extrema del seu domini estable. Els intents de guanyar altra terra i d'arribar a la ribera de l'Ebre no es podran materialitzar.

Una part de la terra catalana restarà integrada a l'organització franca i això determinarà que, molt abans que els altres petits regnes cristians peninsulars, s'hi bati també moneda. Aquesta ja es fabricarà en temps de Carlemany, als tallers de Girona, Roses, Empúries i Barcelona. Es tracta de diners d'argent, de feble

pes (1,2 o 1,3 grams) que porten a una de les cares el nom del rei franc (CARLUS REX FR) i a l'altra el nom del taller emissor. Aquestes encunyacions monetàries es mantindran durant el regnat de Lluís el Pietós (814-840). Ara, però, milloraran de pes i s'anivellaran amb les monedes franques dels altres tallers. Si la moneda de Carlemany sembla una moneda de guerra, i d'aquí la seva feblesa de pes, la de Lluís el Pietós sembla expressar la plena integració dels territoris catalans a l'àmbit carolingi. Aquesta situació durarà, però, ben poc. Amb Carles el Calb (840-875) el pes i l'art dels diners decau sensiblement i només ens consta en actiu la seca de Barcelona. D'altra banda, la cessió al bisbe de Barcelona, Frodoí, del benefici de l'encunyació (1/3) que era reservat usualment al comte, comportarà aviat l'inici d'un procés d'usurpació. Es tracta d'un fet generalitzat a tot l'àmbit de l'imperi franc, que comença la seva davallada i desintegració molt aviat.

És gairebé segur que la cessió del benefici monetari a Frodoí, l'any 878, marca un primer pas de diferenciació. Ens referim a la substitució de la tipologia carolíngia dels monogrames reials per un altre símbol, del tot original. ¿Què significa aquest símbol? La major part dels estudiosos mostra perplexitat. Algú pensa en un temple de degenerat. Per la nostra part hem suposat que vulgui representar la tomba de Santa Eulàlia, descoberta per Frodoí; fet que tingué una gran ressonància en el seu temps.

Les emissions reials-episcopals de Barcelona, iniciades per Frodoí, porten, doncs, encara el nom del rei franc (Carles, Lluís), però tenen ja una tipologia particular. És un amonedament típicament *de transició*.

¿Quan hi ha emissions del tot autòctones?

La moneda és un signe molt clar, un dels més clars, de sobirania. On hi ha moneda pròpia hi ha una nació sobirana. Resulta doncs, un bon indicador per a marcar l'inici de la nació catalana el dels amonedaments. Malauradament no tenim una data fixa i exacta, però és ben cert que aquest punt no ha estat pas tingut en compte quan s'ha llançat la iniciativa de commemorar el mil·lenari català. I ha estat una llàstima, perquè si bé manca la data fixa sí que tenim evidència que hi ha moneda absolutament autòctona molt abans del 988.

Però per analitzar el problema amb certa propietat cal fixar l'atenció en un fet cabdal: la Catalunya comtal que es disgrega d'un imperi franc no és pas un tot sinó un mosaic de comtats; és a dir un territori amb unes delimitacions administratives (els comtats), cada una de les quals emprèn la pròpia via d'independització.

El que sembla vici incurable del centralisme ha fet que, altre cop, hem fixat la data per a la independència dels comtats catalans en base a uns fets que afecten només el comtat de Barcelona, o si es vol, el de Barcelona i també

els de Vic i Girona que pertanyen al mateix comte.

És ben sabut que ja en aquell llunyà 827 els comtats dels Pallars i la Ribagorça s'havien deixat del domini franc. Els comtats més a l'Orient s'hi mantindran encara molt més temps i les fites que marquen el seu allunyament no les podem situar pas a les mateixes dates.

És segur, però, que el grup Barcelona-Girona-Vic ja feia moneda completament autòctona, quan menys des del 934, és a dir, mig segle abans de la fita que ha estat presa per a la commemoració.

És probable, en canvi, que en el 912 el grup comtal esmentat es trobés encara sota la tutela franca. Dos documents cabdals, tots dos referents a la moneda, ens en donen proves concloents.

L'any 912 el comte Guifred Borrell lega al bisbe i església de Vic el terç del benefici de la moneda d'aquell comtat; moneda que tenia per donació reial. El bisbe de Vic *haurà, però, de demanar confirmació de la donació al rei carolingi*. Al marge de nombrosos problemes d'interpretació que el document ofereix (vegeu discussió al volum Osona I de la *Catalunya Romànica*), el fet és que la cessió es fa a precari i sota la tutela d'un poder superior: el del rei franc.

Monedes carolíngies. A l'esquerra reconstrucció de l'anvers de l'únic exemplar conegut del diner d'argent de Roses, del temps de Carlemany. A la dreta diner d'argent d'Empúries, de Lluís el Pietós.

L'any 934 el comte Sunyer cedeix en vida la mateixa part del benefici de la moneda de Girona al bisbe i església d'aquella ciutat. Aquest document té un caire molt diferent de l'anterior. El comte barceloní *disposa plenament de la moneda de Girona sense invocar antecedents ni condicionar la donació a cap confirmació franca*. Manifesta el dret que té de fer moneda ell mateix a Girona; dret que exercirà sens perjudici de la donació. I, finalment, una afirmació ben significativa: si el comte decidís més endavant d'alienar la moneda giro-nina hauria d'indemnitzar el bisbe en una quantitat que és determinada. El comte actua, doncs, plenament com un sobirà: cedeix el terç del benefici de la moneda de Girona i la seva administració; és a dir, dóna al bisbe justament allò que els reis donaven als comtes-administradors. No sols s'afirma en possessió de la moneda sinó fins i tot *amb dret a vendre o alienar* aquella moneda per única i pròpia decisió.

Si atenem, doncs, a la moneda, els comtats de Barcelona-Vic-Girona van deixar de dependre, de fet, dels francs entre el 912 i el 934. Cert és que les alternatives de perill andalusí i les freqüents usurpacions a la Cort franca produiran oscil·lacions en l'actitud dels comtes catalans, les «onades de legitimisme» que ha assenyalat Abadal. Podem creure, però, que davant el fet contundent i difícilment reversible de l'ús ple i total de la moneda, aquestes onades no podien tenir gaire més valor que una maniobra diplomàtica.

Amb tot això no pretenem pas de discutir l'oportunitat de la celebració o no del mil·lenari català, sinó d'assenyalar, una vegada més, la necessitat d'atendre totes les dades històriques del problema, i entre elles la monetària, que sol tenir molta transcendència.

I no volem entrar en crítica, no solament perquè pensem que tota ocasió és bona per a

Monedes episcopals i comtals. A dalt, diner episcopal de Vic, del bisbe Berenguer Guillem (1099-1101), únic exemplar conegut. A baix, diner comtal d'Empúries, probablement de Ponç Hug IV (1277-1313).

aprofundir en el coneixement de les nostres arrels sinó, sobretot, perquè cal no ser tan monofàsicament centralistes i observar la totalitat del mosaic català.

Aquesta contemplació ens farà veure que si Pallars i la Ribagorça s'allunyaven del poder carolingi el 827 i el grup Barcelona-Vic-Girona ho feia entre el 912 i el 934, d'altres comtats semblen prendre iniciatives de decidida independència molt més tard. Així, Besalú sembla iniciar moneda pròpia vers el 966, però Empúries i Rosselló és molt probable que no en facin fins a finals del s. X o principis del s. XI. El mateix sembla succeir a Cerdanya, mentre que el comtat d'Urgell comença encara més tard i el de Pallars no va emetre moneda, deixant a part una emissió esporàdica en el llunyaníssim

segle XV, això malgrat el seu matiner allunyament.

Sembla clar, doncs, que resulta impossible fixar una data per a la independència dels comtats catalans. Fins i tot resulta molt difícil establir una franja àmplia de temps. Al llarg del segle X s'ha de produir l'emancipació de la major part dels comtats, i el testimoni monetari apareix ja ben formulat a mitjan d'aquell segle, en un conjunt considerable d'ells.

Nosaltres proposaríem, doncs, que la propera vegada que s'hagi de prendre una data arbitrària per a commemorar la nostra independència nacional caldria recular alguns anys. Gairebé mig segle. Això ens permetrà d'acostar el 1100 aniversari.

Monedes de Barcelona. A dalt, diner de billó de Ramon Berenguer I, descobert fa pocs anys. A baix, diner de Berenguer Ramon I, aparegut per primera vegada a la recent troballa d'Orrius. A baix i a la dreta, anvers del diner de doblenc de Jaume I el Conqueridor, la primera moneda catalana que porta l'heràldica dels pals o barres.